

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.9

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.6/08>

Артьомов Д. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

У статті досліджено положення щодо документального забезпечення апеляційного провадження у господарському процесі через виокремлення та аналіз чисельних господарсько-процесуальних документів, як то: апеляційна скарга, ухвала, постанова суду апеляційної інстанції тощо. Доведено, що саме нормативно-визначені документи апеляційного провадження забезпечують його законність, оперативність, достовірність та формалізм. Визначено, що у господарському судочинстві, як і в будь-якому іншому виді судочинства, процесуальні акти-документи відіграють ключову роль та представляють собою письмові документи, які створюються учасниками судового процесу та судом, фіксуючи перебіг справи, вимоги, докази, рішення та інші важливі дії, які також, є основою для реалізації прав та обов'язків сторін, забезпечення належного судового розгляду та виконання судових рішень. Апеляційна скарга є основним документом, завдяки якому ініціюється апеляційне провадження та змістом якого є вимога щодо скасування помилок (процесуально-правового та/або матеріально-правового характеру), які були допущені судом першої інстанції у судових рішеннях, які не набрали законної сили.

Наведена класифікація документів апеляційного провадження в залежності від: 1) стадії апеляційного провадження, ті, які застосовуються на протязі всього апеляційного провадження – ухвали та ті, які застосовуються виключно на певних його стадіях – скарга та постанова; 2) суб'єктного складу: ті, які подаються учасниками господарського процесу – апеляційна скарга, клопотання, заяви та ті, які створюються господарським судом – ухвала та постанова; 3) правових наслідків: ті, які є висновком апеляційного провадження – постанова та ті, які вирішують (опосередковують) поточні його питання – ухвала; 4) характеру: на обов'язкові (ухвала, постанова) та необов'язкові (заяви, клопотання); 5) універсальності – ті, які застосовуються виключно в апеляційному провадженні – апеляційна скарга, постанова апеляційного суду та ті, які використовуються на всіх стадіях господарського судочинства – ухвала, клопотання, заява.

Ключові слова: апеляційне провадження, господарське судочинство, процесуальний акт-документ, апеляційна скарга, ухвала апеляційного суду, постанова апеляційної інстанції, господарсько-процесуальне законодавство.

Постановка проблеми. Апеляційне провадження є важливою процедурою перегляду судових актів у господарському судочинстві, яка є конституційно-виокремленою та саме їй притаманний певний суб'єктно-об'єктний склад. До останнього відносяться певні документи, назва, зміст, порядок та умови прийняття яких визначені нормами чинного господарсько-процесуального законодавства. Але, в умовах воєнної економіки, триваючої судової реформи та суттєвих

змін норм матеріального права виникають певні проблемні аспекти щодо документів апеляційного провадження у господарському процесі, які стосуються їх змісту, умов та порядку прийняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та проблемні аспекти поняття та змісту документів апеляційного провадження, у тому числі у рамках господарського судочинства здійснювали чисельні вчені-процесуалісти, як то: Т. Догонова, В. Добровольська, О. Перу-

нова, Т. Степанова, О. Стрельченко, П. Тимченко та інші. Однак, невирішеними є положення щодо поняття та різновидів документів, які опосередковують апеляційне провадження у рамках господарського процесу.

Постановка завдання. Метою статті є змістовно-аналітична характеристика нормативно-визначених документів апеляційного провадження з урахуванням норм чинного законодавства та міжнародного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Господарський процес є строго формалізованим, а його зовнішнім виразом, формально-складовим чинником виступають чисельні різноманітні процесуальні документи, які, як слушно зазначають фахівці з цивільного процесу представляють собою «процесуальні акти-документи, які можуть бути використані судом та учасниками судового процесу, а зміст процесуальної форми – це ті фактичні дані, юридичні докази, які використовуються під час збору, слухання та винесення судового рішення та можливого його перегляду вищими інстанціями судової системи» [1, с. 56]. Також, «підготовка та складання цивільно-процесуальних документів має важливе значення у діяльності юриста. Кожний юридичний акт-документ, зокрема й процесуальний, характеризується певною послідовністю викладення матеріалу, що виявляється в його обов'язковому структуруванні з дотриманням вимог до самого документа та вимог чинного законодавства» [2, с. 9]. Отже, саме у господарському судочинстві України, як і в будь-якому іншому виді судочинства, процесуальні акти-документи відіграють ключову роль. Це письмові документи, які створюються учасниками судового процесу та судом, фіксуючи перебіг справи, вимоги, докази, рішення та інші важливі дії, які також, є основою для реалізації прав та обов'язків сторін, забезпечення належного судового розгляду та виконання судових рішень. Процесуальні акти-документи у господарському судочинстві можна поділити на кілька груп залежно від їхнього призначення та суб'єкта, який їх створює.

Всі судові документи господарського процесу апеляційного провадження можливо поділити на:

1. Документи, що подаються учасниками справи, це документи, за допомогою яких сторони та інші учасники процесу реалізують свої процесуальні права та обов'язки, наприклад, апеляційна скарга, яка є формальним чинником порушення справи; заяви, клопотання, це широка група документів, які подаються учасниками

справи з різними цілями; мирова угода: письмова угода між сторонами, яка укладається на будь-якій стадії судового процесу і затверджується судом та письмові докази, тобто оригінали або належним чином засвідчені копії документів, які містять відомості про обставини, що мають значення для справи (договори, акти, накладні, банківські виписки тощо).

2. Документи, що створюються судом, які представляють собою процесуальні рішення суду, які оформлюються у вигляді окремих документів, наприклад, ухвали: судові рішення, якими вирішуються процесуальні питання під час судового розгляду. Ухвали можуть бути усними (з фіксацією в протоколі судового засідання) або письмовими (оформлюються окремим документом); постанови: судові рішення, які ухвалюються судами апеляційної та касаційної інстанцій за результатами перегляду рішень чи ухвал судів нижчих інстанцій (ст. 270, 316 ГПК України) та протокол судового засідання: документ, що фіксує всі процесуальні дії, які відбуваються під час судового засідання (явилися/не явилися сторони, хід допиту свідків, оголошення ухвал, заяви, клопотання тощо).

Всі документи, які є формальним виразом господарсько-апеляційного провадження відносяться до судових рішень, які, як слушно зазначає судова практика повинно прийматись у цілковитій відповідності з нормами матеріального і процесуального права та фактичними обставинами справи, з достовірністю встановленими господарським судом, тобто з'ясованими шляхом дослідження та оцінки судом належних і допустимих доказів у конкретній справі. Рішення має бути викладено чітко, зрозуміло, грамотно (тобто не містити граматичних і стилістичних помилок, виправлень) [3]. Отже, всі зазначені судові рішення є судовим актом, який, на думку Т. Степанової представляє собою «юридичний документ, що в письмовій формі, встановлений процесуальним законодавством, засвідчує той чи інший факт, який мав місце під час судового провадження» [4, с. 146]. Також, документи апеляційного провадження є самостійними процесуальними актами-документами та різновидами судових рішень, згідно із нормами чинного господарського процесуального законодавства.

Звернення до апеляційної інстанції є виключно правом учасником справи, що також дозволяє говорити про наявність диспозитивних елементів у господарському процесі, а формальною підставою є апеляційна скарга, на підставі

якої порушується провадження у справі. Тобто, саме апеляційне провадження неможливо без апеляції, адже латинські корені слова «апеляція», а саме – походження терміна пов'язують із латинським словом «*appellatio*» (в деяких джерелах – «*apelatio*»), що в перекладі означає «звернення», «скарга» [5, с. 74]. Тобто, «сама назва цього документа свідчить про те, що в апеляційній інстанції сторони нарікають на незаконність і необґрунтованість, допущені у нижчому суді, які спричинили неправильне вирішення правового конфлікту між учасниками спору. Апеляційна скарга завжди містить прохання про скасування чи зміну судового рішення. Якщо прохання відсутнє, апеляційний процес втрачає сенс» [6, с. 118]. Прохання можливо розглядати як певну заяву або звернення процесуального характеру. Так, як зазначає Закарпатський апеляційний суд «апеляційна скарга – це різновид процесуального документу, що має вигляд спеціальної заяви, за яким одна зі сторін судової справи (чи зацікавлена особа) оскаржує ухвалу суду першої інстанції в апеляційному суді» [7]. На думку Т. Доганової «апеляційна скарга – це письмове звернення однієї зі сторін процесу до апеляційного суду з проханням переглянути рішення суду першої інстанції. Основна мета апеляції – виправити помилки, допущені судом першої інстанції, і досягти більш справедливого рішення. Апеляція – це не тільки спосіб виправлення судових помилок, а й можливість для сторін представити додаткові докази та аргументи, які можуть вплинути на підсумкове рішення. Крім того, апеляційна скарга дає змогу сторонам привернути увагу до юридичних і фактичних обставин справи, які могли бути упущені судом першої інстанції. Це робить апеляцію важливим механізмом забезпечення справедливості та законності в судовій системі» [8]. Таким чином, звернення до апеляційної інстанції вимагає ретельного аналізу справи, глибокого знання матеріального та процесуального права, а також дотримання всіх формальних вимог до документів, якими особа – апелянт аргументує своє рішення щодо оскарження судових актів суду першої інстанції.

Одним із найважливіших процесуальних актів-документів у господарському апеляційному провадженні є апеляційна скарга, яка саме є формально-визначеною підставою його ініціювання та здійснення. Деякі вчені надають визначення апеляційної скарги як «оскарження до

суду апеляційної інстанції рішення суду першої інстанції у зв'язку з неправильним встановленням обставин справи (питання факту) або неправильним застосуванням норм матеріального права чи порушенням норм процесуального права (питання права). Таким чином, апеляційна скарга може стосуватися як питань факту, так і питань права. Рішення суду першої інстанції, тобто суду, який вирішує справу по суті позову, може бути оскаржене до апеляційного суду, за деякими винятками. Крім судових рішень, ухвала може бути оскаржена у випадках, передбачених Кодексом адміністративного судочинства України» [9, с. 135]. На думку вчених господарників-процесуалістів «апеляцією (апеляційною скаргою) називається прохання, що подається однією із сторін спору до апеляційного суду про перевіршення справи через неправильність рішення суду першої інстанції, ухваленого на користь іншої сторони» [10, с. 40]. Видається за доцільне визначити поняття апеляційної скарги у чинному ГПК України як основний процесуальний документ, за допомогою якого учасник справи (або особа, чії права, інтереси чи обов'язки вирішено судом, хоча вона і не була учасником справи) висловлює свою незгоду з рішенням або ухвалою суду першої інстанції, що не набрали законної сили, та просить суд апеляційної інстанції переглянути їх. Подання апеляційної скарги є ініціюючим документом для початку апеляційного провадження, метою якого є перевірка законності та обґрунтованості судового акта судом вищого рівня (апеляційним господарським судом).

Проблемою є те, що «ефективність апеляційного провадження ускладнюється надходженням неналежно оформленої справи, з нерозглянутими зауваженнями на правильність і повноту фіксування судового процесу технічними засобами або з нерозглянутими письмовими зауваженнями щодо повноти чи неправильності протоколу судового засідання, або без вирішення питання про ухвалення додаткового рішення. У таких випадках суддя-доповідач повертає справу до суду першої інстанції, про що постановляє ухвалу із зазначенням строку, протягом якого суд першої інстанції має усунути недоліки. Законодавство не визначає наслідків невиконання місцевим судом вказівок апеляційного суду при поверненні справи судом апеляційної інстанції. На наш погляд, у разі невиконання судом першої інстанції в перед-

бачений апеляційним судом строк приписів закону, визначених в ухвалі про повернення скарги, апеляційну скаргу не можна визнавати неподаною, оскільки в протилежному випадку визнання апеляційної скарги неподаною внаслідок невиконання місцевим судом вказівок апеляційного суду тягне порушення права заінтересованої особи на розгляд справи належним судом. У законодавстві слід чітко закріпити процесуальні наслідки невиконання судом першої інстанції умов ухвали апеляційного суду про повернення апеляційної скарги» [11, с. 90].

Ухвала є важливим процесуальним документом, яка постановляється на всіх стадіях апеляційного провадження, а також відкриває його. У цьому сенсі слід погодитись із справедливим твердженням Д. Д. Луспеніка про те, що «при вирішенні питання про прийняття апеляційної скарги суддя-доповідач не вправі давати оцінку обґрунтованості чи необґрунтованості скарги. З цього випливає те, що не можна відмовити у прийнятті апеляційної скарги, наприклад, від особи, яка не брала участі у справі, з тих підстав, що рішення суду не порушує прав цієї особи» [12, с. 70]. За нормами чинного законодавства «процедурні питання, пов'язані з рухом справи в суді першої інстанції, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, питання про відкладення розгляду справи, оголошення перерви, зупинення або закриття провадження у справі, залишення заяви без розгляду, а також в інших випадках, передбачених цим Кодексом, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал» [13, с. 120]. Ухвала господарського суду представляє собою «господарсько-процесуальний документ, розпорядчо-правового характеру, який опосередковує дії судді під час розгляду господарських справ на всіх стадіях судового процесу, в усіх ланках системи господарських судів, змістом якої є владні приписи щодо вчинення певних правових дій чи настання певних правових наслідків, які мають загально-обов'язковий процесуально-правовий характер» [14, с. 45].

За судовою практикою додаткове рішення підлягає перегляду за правилами ГПК. Суди апеляційної і касаційної інстанцій не вправі перевіряти законність і обґрунтованість первісного судового рішення за заявою, в якій йдеться про перегляд лише додаткового щодо нього рішення, та скасовувати чи змінювати первісне судове рішення за результатами перегляду додаткового рішення. У літературі під «судо-

вими рішеннями у господарському судочинстві слід розуміти акти суду, які пов'язані із розглядом конкретної господарської справи прийнятої у відповідності з нормами матеріального і процесуального права та фактичними обставинами справи» [15, с. 201]. Слушною є думка про те, що «вимогами до судового рішення є: законність судового рішення; обґрунтованість судового рішення; повнота; визначеність (категоричність); безумовність; дотримання належної форми; своєчасність» [16, с. 90]. У разі ж оскарження первісного судового рішення, щодо якого було прийнято додаткове судове рішення, перегляду в сукупності з таким первісним судовим рішенням підлягає і додаткове судове рішення як похідне від первісного судового акта і його невід'ємна складова [17].

Документальним результатом апеляційного провадження є постанова, адже, як слушно вказується у літературі «апеляційний суд ухвалює власне рішення, тобто апеляційний вирок [18, с. 62]. Постанова є основним і найважливішим документальним результатом апеляційного провадження. Вона приймається судом апеляційної інстанції за наслідками перегляду рішення суду першої інстанції по суті спору.

Висновки. Документальне забезпечення апеляційного провадження у господарському процесі – це сукупність усіх процесуальних документів, які створюються, подаються та зберігаються протягом цієї стадії судового розгляду. Зазначені документи є основою для реалізації прав учасників справи, фіксації перебігу провадження, обґрунтування рішень суду апеляційної інстанції та подальшого контролю (наприклад, у касаційному порядку), а їх належне документальне забезпечення гарантує прозорість, законність та обґрунтованість апеляційного розгляду.

Саме документальне забезпечення є: доказовою базою, адже документи є основним джерелом інформації про хід провадження та позиції сторін; через підзвітність та контроль дозволяють контролювати дії суду та учасників, а також перевіряти законність судових рішень у наступних інстанціях; гарантують забезпечення прав, тобто фіксують реалізацію процесуальних прав (наприклад, право на подання доказів, на висловлення заперечень) та забезпечують прозорість судочинства через фіксацію всіх етапів розгляду, що сприяє прозорості, повноті та законності судової процедури.

Список літератури:

1. Перунова О. М. Документування у цивільному судочинстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Випуск 5(40). С. 56–60.
2. Цивільно-процесуальні документи у позовному провадженні (зразки оформлення): навч.-метод. посібник / Р. Я. Демків, І. М. Євхутич, Т. В. Курило, В. О. Кучер, В. М. Парасюк. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 212 с.
3. Про судові рішення: постанова Пленуму Вищого господарського суду від 23.03.2012 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 11.12.2025).
4. Степанова Т. В. Загальні основи процесуального права у схемах : навчальний посібник. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 186 с.
5. Тимченко П. М. Апеляційне провадження у цивільному процесі: теоретичні аспекти проблеми. *Судова апеляція*. 2006. № 2 (3). С. 73–80.
6. Іліопол І. М. Теоретичні аспекти визначення основних категорій апеляційного провадження у цивільному процесі України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 1. С. 115–119.
7. Прес-служба Закарпатського апеляційного суду. URL: <https://www.supreme.court.gov.ua/> (дата звернення: 11.12.2025).
8. Догонова Т. Апеляція та оскарження судових рішень: строки, порядок подання та особливості розгляду. URL: <https://justice.dp.ua/>
9. Булик, І. Л., Шевченко, Л. В., Мартиненко, Д. Б. Проблемні аспекти апеляційного провадження в адміністративному судочинстві. *Київський часопис права*. 2024. № (2). С. 133–138.
10. Степанова Т. Сутність апеляційного оскарження та право на апеляцію. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 2. С. 39–41.
11. Гусаров К. В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках. Монографія. Харків: Право. 2015. 352 с.
12. Луспеник, Д. Особливості підготовки цивільних справ до розгляду в суді апеляційної інстанції: спірні питання. *Право України*. 2007. № 6. С. 69–74.
13. Мелех Л. В. Господарський процес України : підручник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 316 с.
14. Добровольська В.В., Гофман О.Р. Ухвала суду як документальне забезпечення господарського судочинства. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 43–47.
15. Господарський процес: підручник. 2 вид., перероб. і доп. Київ: НУБіП України, 2023. 342 с.
16. Господарське процесуальне право: навч. посіб. для студ. спеціальності 081 «Право»/ КПП ім. Ігоря Сікорського; уклад.: Бевз С.І. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2021. 103 с.
17. Про судові рішення: постанова Пленуму Вищого господарського суду від 23.03.2012 № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 11.12.2025).
18. Стрельченко О. Г., Булик І. Л. Поняття та особливості апеляційної скарги у межах адміністративного судочинства. *Журнал східноєвропейського права*. 2024. № 126. С. 60–68.

Artyomov D. V. DOCUMENTARY SUPPORT OF APPEAL PROCEEDINGS IN COMMERCIAL JUDICIAL PROCEEDINGS

The article is devoted to the documentary support of appeal proceedings in a commercial process through the isolation and analysis of numerous commercial procedural documents, such as: an appeal, a ruling, a court decision of the appellate instance, etc. It is proved that it is the normatively defined documents of the appellate proceedings that ensure its legality, efficiency, reliability and formalism. It is determined that in commercial proceedings, as in any other type of proceedings, procedural acts-documents play a key role and are written documents that are created by the participants in the legal process and the court, recording the course of the case, claims, evidence, decisions and other important actions, which also serve as the basis for the implementation of the rights and obligations of the parties, ensuring proper judicial review and enforcement of court decisions. The appeal is the main document through which the appeal proceedings are initiated and the content of which is a requirement to cancel the errors (of procedural and/or substantive nature) that were made by the court of first instance in the court decisions that have not entered into force.

The following is a classification of the documents of the appeal proceedings depending on: 1) the stage of the appeal proceedings, those that are used throughout the entire appeal proceedings – rulings and those that are used exclusively at certain stages of it – complaint and resolution; 2) the subject composition: those that are filed by the participants in the economic process – appeal, petition, application and those that are created by the economic court – ruling and resolution; 3) legal consequences: those that are the conclusion of the

appeal proceedings – ruling and those that resolve (mediate) its current issues – ruling; 4) nature: mandatory (resolution, resolution) and optional (statements, petitions); 5) universality – those that are used exclusively in appellate proceedings – appeal, resolution of the appellate court and those that are used at all stages of economic proceedings – resolution, petition, statement.

Key words: *appellate proceedings, economic proceedings, procedural act-document, appeal, resolution of the appellate court, resolution of the appellate instance, economic procedural legislation.*

Дата першого надходження статті до видання: 02.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 26.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.12.2025